

KISEBBSÉGI EGYHÁZAINK

A vallásszabadság az emberiség egyik legnagyobb vívmánya. Általános emberi érték a humanizmus nagy vagyona, a nemzetek egymás közötti életének is legerősebb törvénye, amelyet erős visszahatás nélkül megsérteni ma már nem lehet.

A törvényes vallásfelekezetek szervezett intézményei az egyházak. A vallásszabadság erős törvényének védelme alatt a legjobb és a legerősebb bástyái nemcsak a lelki szabadságnak, hanem annak a lelki kulturának is, amelyet — éppen a lelki szabadság elve alapján — a nemzeti kulturális értékektől elválasztani nem lehet. Kisebbségi népnek alig lehet erősebb és időtállóbb védelme, mint egyháza, — nálunk egyházai — amelyhez a lelkiismereti szabadság jogán tartozik.

A nemzethez való tartozás is a lelkiismeret szabadságának a jogán alapszik, tehát egyházi kérdés is. A romániai kisebbségi magyarság több egyház keretei közé oszlik s ezt nemzeti önvédelmi szempontból sokan hátrányosnak ítélik. Ez a megváltoztathatatlan történelmi adottság azonban nemcsak hátrányt, hanem előnyt is rejteget magában. Addig, amíg a különböző egyházaink egyek lesznek a lelkiismereti szabadság védelmében s amíg, bár megnyirbált, de még mindig hathatós önkormányzatukat hasznosítani tudják annak a nemzeti kulturának a védelmére és fejlesztésére, amelyben a kisebbségi magyarság lelki élete egyedül nyilatkozhatik meg a vallás mélységeinek és értékeinek megfelelően, a több egyházba való elosztottság külön nemzeti érték is. Abban mindenestre vita nélkül egyetérthet az egész romániai magyarság, hogy erkölcsi (kulturális) vagyónállományának legjelentősebb részét egyházai adják.

Az erdélyi kisebbségi református egyház

Irta: Nagy József teológiai docens

Erdélyben a legtöbb magyar a református egyházhoz tartozik. Az erdélyi reformátusság összlétszáma 1937 novemberi hiteles adatok szerint, több mint félmillió lélek.

A kisebbségi jelző hivei nemzeti hovátartozandósága miatt lett sajátjává és husz esztendeje idestova hordozza. Ez a jelző, mely földi kicsinységére utal csupán, nem vehette el minősítését, mely a református. Ez a református szó annyit jelent számára, hogy folytonosan, az élet mindenféle ujdonságai között újra és újra vissza kell térnie az ősalaphoz: az Evangéliumhoz s mint kiapadhatatlan ősforrásból

kell fölhoznia az örök nívumot, a mindig, minden körülmények között aktuálist Krisztus üzenetét a világ számára.

Mert az egyház a világban él. Amelyik egyház nem számol idejekorán ezzel, amely egyház nem úgy építi fel munkáját, hogy szüntelen harcban, harcra készen kell állnia a világ támadásaival szemben, annak számolnia kell olyan megérdemelt kritikával, mint amilyen pld. a bolsevizmus volt az oroszországi orthodoxia számára. Az egyház ott utánozni akarta a világot és így elvesztette azt a minősítést, mely őt egyházzá tette; vesznie kellett. Az erdélyi református egyház, ha utolsó órában is, de még — emberi tekintetre! — idejekorán észrevette, elsősorban egy új, evangéliumi és reformátori teológia hatása következtében, hogy az idők között (zwischen den Zeiten), a történelemben, a világban, tehát testben kell élnie, éppen ezért nem lehetnek számára közömbösek azok a feladatok, melyek a testhez tartoznak: nem lehet közömbös az egyház számára a nemzeti, a faji, a kulturális és a gazdasági élet. Az egyház Igét csak valamely népi, illetőleg nemzeti testben hirdethet. Szegénynek nem lehet komolyan Igét hirdetni, ha nem segíték nyomoruságán is. Kulturálatlan népnek nem lehet Igét hirdetni, mert könnyen babona lesz belőle. Ezen három szempont alatt gyülekező feladatok az egyháznak ama keze, amellyel itt a világban Krisztusra kell mutatnia. Az egyháznak itt a világban kell elvégeznie feladatát. És most kell elvégeznie. Az egyház az itt és most kategóriáiban az örökkévalóság üzenetét hordozza és hirdeti. Az egyház ezen minősítő életformája és feladatai között élve munkálkodik az erdélyi református kisebbségi egyház is, melynek munkamezői ezen feladatok végrehajtására egyre alkalmasabb talajt jelentenek...

Az erdélyi református egyház alkotmánya hitelvei alapján épül fel. Szellemében puritán, szervezetében presbiteriánus, szempontjaiban egyetemes jellegű; mindenkinek módot ad arra, hogy az egyházon belül munkát fejtessen ki. A kisebbségi élet legnagyobb keresztje ebben az egyetemes, tehát mindenki által végezhető munka lehetőségében van, mert az egyházak falai közé igen sokan sodródtak olyanok, akik a munkát szerepnek, a feladatot egyéni érvényesülés lehetőségének tekintették s az ilyenek az egyház igazi földi terheit jelentik! A régi vármegyei és követválasztási élet robaját hozták át az egyház berkeibe, az „urambátyámkodás” ismérvei is adva vannak itt is, ott is, mindez azonban — hisszük — csak a kezdet, a kisebbségi élet szokatlanságának következménye s a felnövekvő generáció az új élet adta keretekben csak az evangéliumi szempontok érvényesülését fogja megvalósíthatni az egyházalkotmányban is. A gyülekezeti elv, mely az egyház alkotmányának sarkalatos pontja, érvényre jut majd az öntudatos önkormányzatban.

Az egyházkormányzat

Az erdélyi református egyház még a mai napon is az 1907-ben szentesített, az akkori Magyarország református egyházai zsinata által szerkesztett törvények szerint él. Az impérium változás óta az erdélyi és királyhágómelléki egyházkerületekből alkotott zsinat megszerkesztette az új keretnek és a

változott időnek megfelelő törvényének első cikkelyét, mely azonban még szentesítve nem lett.

A romániai református egyházat a törvény szerint az egyházközségekbe szervezett egyháztagok alkotják. Az erdélyi református egyháznak összesen 831 egyházközsége¹⁾ van. Legnagyobb gyülekezete a kolozsvári, mely 26 ezer tagot számlál. Az egyházközségek élén a lelkipásztor áll. Az összes lelkészek száma 583. Az egyházközségek együtt egyházmegyét alkotnak, melynek élén az esperes elnöklete alatt az egyházmegyei közgyűlés áll. Összesen husz egyházmegye van. Legnagyobb (lélekszám szerint) a szilágyszolnoki, legkisebb a gyulafehérvári egyházmegye.

Az erdélyi husz egyházmegye alkotja az egyházkerületet, melynek élén a püspök helyettese (Tavaszy S. dr.), a generális direktor (Kádár Géza) és a főgondnoki kar, gr. Teleki A., gr. Bánffy M., gr. Bethlen György, gr. Bethlen Bálint, dr. Bána Ferenc, az ügyek állandó vitélét biztosító igazgatótanács áll. Az erdélyi reformátusok parlamentje az évente összeülő egyházkerületi közgyűlés, mely a legegyetemesebb és fellebbezés útján odáig jutott ügyekben végérvényesen határoz. Az egyházkerületi közgyűlésre minden egyházmegye hivatalból és választott képviselőket küld és valóban, mivel az erdélyi magyarság legnagyobb részének képvisellete, a legnagyobb kisebbségi parlament ez.

Az impérium változás után már harmadszor cserélt gazdát a püspöki szék. A kibontakozás, az új helyzetbe való beilleszkedés idejének hatalmas öklü, nagy tekintélyű akarat-püspökét, Nagy Károlyt, a legnagyobb viharban ragadta el a halál. Makkai Sándor-ra, az értelem, a zsenialitás püspökére a nyomkeresés, az utépités nehéz feladata hárult. Fel kellett fedezni azokat a forrásokat, melyek itt és most buzognak s melyek tápláló nedve az örökkévalóság italával egyenlő. Vásárhelyi Jánosra, a ma, a szeretet-püspökére, a megvalósítás és az a nagy feladat vár, hogy a kiharcolt, felfedezett utakon megmaradhassunk és élhessünk.

Románia másik református egyházkerülete a királyhágómelléki, mely összesen 281.000 lelket számlál. A két kerület együtt alkotja a zsinatot, mely az egyetemes, mindkét egyházkerületre egyformán nagyhorderejű kérdéseket intézi el, alkotja a törvényeket, mely valóban a magyarság mintegy 782.000 tagját képviselve, az ország összlakossága 4.5%-ának vallási ügyeit intézi. A Zsinat eddig egy törvénycikket készített el.

Az egyház egyik legnagyobb kérdése a szórványok^{*}, a diasporában élő magyar reformátusság megtartása. Ma Erdélyben 927 református szórvány van, legtöbb a nagyszebeni egyházmegyében, de sok van a szilágyszolnoki, a gyulafehérvári, a hunyadi egyházmegyékben is. Az „elnémult harangok” világát vetíti fel az a kép, amit Földes Károly „Szórványmisszió” c. kis füzetéből látunk, mely a „pusztulunk-veszünk” mementójával fordul felénk. Az egyházkerület több szórványgondozó lelkészt bizott meg ezzel a nagy feladattal és mindent megtesz, hogy ezek ne csak a cinteremből kiásott csontoknak prédikáljanak. A szórványkérdés egyben fajtánk kérdése is, itt valóban egyet jelent a hit és a nyelv: egzisztenciát jelent. A szórványok szava, refrénje a n i n c s. Nincs vigasztalójuk, nincs bátorítójuk, nincs templomuk, nincs temetőjük, nincs aki anyanyelvükön hirdetné nekik Isten üzenetét, vigasztalását, nincs papjuk — hangzik minden érző lélek felé a pusztuló szórványok jajszava. Ez ma a legegyetemesebb, legnagyobb kérdésünk.

A református felekezeti oktatás

A felekezeti iskolák problémája is egészen új, egészen más feladatokat rótt az egyházakra az impérium változás után. Erdélyben az iskolák fejlődése egybeesett az egyházak fejlődésével. Erdély aranykorában a nagy fejedelmek nemcsak a török és a német ellen védték meg a kicsi országot, hanem

¹⁾ Anya-, társ-, fiókegyházközségek az 1937. évi Ref. Naptár szerint.

^{*}) „Szórványokról” Kiáltó Szó könyvei 3. sz. Kvár 1935.

kulturálttá tették legendás iskolaalapítványaikkal. Igen sok református iskola ma is ezekből él. Felekezeti iskoláinkért hatalmas küzdelmet kell vívunk évek hosszú sora óta. Óromániában, ahol a lakosság úgy nemzetileg, mint vallásilag egységes, a felekezeti iskolák fogalma ismeretlen volt. Pedig itt Erdélyben éppen a felekezeti oktatás bizonyította be, hogy az igazi erkölcsi nevelés a felekezeti iskolákban ideálisan megvalósítható. 1906-ban Magyarországon 2985 román felekezeti iskola működött és látta el a 2 millió 800 ezer főnyi románság kulturigényeit. A magyar felekezeti iskolák egyre sorvadnak el támogatás hiányában és amíg 1918-ban Erdélyben 1171 felekezeti iskola volt, 1934-ben csak 833 működött. ²⁾ Ürmösi: Kisebbségi kérdések.

Az erdélyi református egyháznak összesen 348 elemi iskolája van, ahol 528 számu tanítószemélyzet működik. A beirt gyermekek száma 23.488. A tanítóesek száma 73.211. Elemi iskoláink közül az elmúlt években 11 iskolát zártak be a hatóságok. Iskoláink valósággal fuldoklanak a rájuk rótt terhek alatt. Népünk jövődjének pedig ezek a zálogai. Fajtánk keze az iskola, mely Krisztusra mutat. (A királyhágói egyházkerületnek 115 elemi iskolája van, 246 tanítóval, az 1934. évi adatok szerint.)

Középiscoláink száma tizenkettő. Az erdélyi református kollégiumok vezetik itt a sort, melyek nagy történelmi multtal rendelkeznek. Ezen kollégiumok nélkül Erdély magyar életét megismerni lehetetlen. A legrégibb a kolozsvári kollégium, melyet először 1545-ben emlitenek, a lutheránizmus terjedésével egyidejűleg alapították. Apáczai Cseri János, Huszti András, Méhes Sámuel, Gyulai, Pál, Szilágyi Sándor tanár-nevek mindennél inkább jellemzik ezen kollégium kulturális erejét, amely az impérium változás utáni időkben Kovács Dezső áldozatos igazgatása alatt nevelte a magyar fiuk ezreit. A nagyenyedi „Bethlen” kollégium a Bethlen Gábor alapítása. Eredetileg Gyulafehérváron volt alginmázium és Bethlen emelte főiskolává. Enyed körül egész falvakat adományozott a kollégiumnak, melynek kiváló tudós tanárai közül a külföldi pedagógusok egész sorát látjuk: Alstedius, Bistrefeld, Piscator, a magyarok sorából Apáczai, Pápai Páriz Ferenc és a tanítványok: Bod Péter, a XVIII. sz. legértékesebb történésze, Fogarasi Pap József, külföldi egyetemek által kitüntetett magyar tudós, Körösi Csoma Sándor, bölcsőnk kutatója, de ki tudná számlálni a többieket?... A marosvásárhelyi ref. kollégium már 1556 óta alginmáziumként működött; 1718-tól kezdve kollégium. A tanárok sorában ha csak Bólyai nevé említjük, az iskola „világ-márkájáról” tettünk bizonságot. A kollégiumhoz tartozik a hires Teleky-könyvtár, mely valóságos könyv-muzeum, rendkívül nagy értéke van. A zilahi „Wesselényi” kollégiumot 1630. körül alapították. A kollégium állandó támogatója a Wesselényi család, tanárai közül nevezetes Gyarmathy Sámuel, Salamon József, tanítványai között, hogy egészen ismerős két nevet — két világot? — említsünk: Ady Endre és Maniu Gyula. Ez utóbbi szerezte vissza a kollégiumnak Anghelescu miniszter által elvett nyilvánossági jogát. Ady azt izente az iskolának: „Ha élet zengi be az iskolát, az élet is derüs iskola lesz”, — Maniu diákhálájának derűjében étellel ajándékozta meg az iskolát. A sepsiszentgyörgyi kollégium Mikó Imre gróf áldozatos szeretetéből született, bár már 1836-ban felmerül felállításának gondolata a „Rikán belüli kommunitás” egyik gyűlésén. Vele együtt nőtt naggyá nemzeti értékeink egyik legcsodálatosabb tárháza: a Székely Nemzeti Muzeum. A legfiatalabb a kolozsvári leánygimnázium, mely Nagy Károly püspök kezdeményezésére 1919-ben nyílt meg. — Brassóban, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön a leánygimnáziumok, majd a székelyudvarhelyi tanítóneképző egészítik ki a sort. Egyetlen tanítóképzőnk van Nagyenyeden, mely a kollégium mellett működik és a brassói kereskedelmi iskola, mely az egyetlen, mely gyakorlati pályára neveli ifjuságunkat, Dániel Viktor igazgató kiváló munkája mellett. A 12 kö-

¹⁾ Kapható „Ifju Erdély”, Cluj, C. M. Foch 38. — ²⁾ Ürmösi: Kisebbségi kérdések.

zépiskolában a beirt tanulók száma összesen 2635 volt az 1936 —37. iskolai évben. (A királyhágómelléki egyházkerületben egyetlen főgimnázium van: a szatmári, leányiskolája a nagyváradit tanítónőképző.)

A theologiai főiskola

Az egyházi életünk tudományos középpontja a kolozsvári theologiai Fakultás, mely egyetlen főiskolánk. A kolozsvári főiskola ma a legkiválóbb magyar református főiskola az összes theológiák közül. Ennek oka az, hogy a tanári kara ugy vehette át a reformátori örökséget és vihette időről időre tovább egészen a mai napig, hogy amíg a többi theológiák a külföldi tudomány-„import” hatása alatt a különféle theológiai izmusokban vergődtek és csapkodtak, az erdélyi főiskola mindig evangéliumibb tudott maradni amazoknál. Mai tanári kara (dr. Tavasz Sándor püspökhelyettes, dr. Imre Lajos egyházkerületi belmissziói előadó, dr. Gönczy Lajos e. i. igazgatója, dr. Nagy Géza, Maksay Albert, Nagy András, aki Kecskeméthy Istvánnak, a kiváló bibliatudósnek örökébe lépett), mely tulásaitól mentesen ültette át a dialektikai theologiai irányzat meglátásait, valóban Erdély reformátusságának ütőerén tartja kezét és minden belmissziói munka, minden evangéliumi eszme innen indul ki és válik odakinn életté. Uj fázist jelent a theológiánk történetében az ötödik évfolyam beállítása, mely a tudományos kérdések életté válásának szempontjait (Kolozsvár) és a lelkipásztor örhelyének mindenféle feladatára való előkészítését (Nagyenyeden, illetve Csomborodon) óhajtja megoldani. Egyszóval ez az ötödik évfolyam közelíteni akarja az életet és a tudományt és olyan lelkipásztorokat kíván nevelni, „betetőzve a lelkészképzés reformját”, akik az örhelyükön valóban az alapító fejedelem: Bethlen Gábor adta jelszóval élnek és munkálkodnak: *Arte et marte dimicandum...* A theológiának 120 beirt hallgatója van. Előljáráóságában ott találjuk K ó s K á r o l y író nevét is.

A szociális munka

Az egyház szeretetmunkáit a kolozsvári református kórházon és diakonissza intézetén, árvaházán, aggmenházán és szeretetházain keresztül gyakorolja. Ezen intézmények közül a kórház, a diakonissza nevelő intézet Makkai püspök alkotásai. A református kórház áldott otthon a betegek számára, ahol áldozatos életü diakonisszáink valóban szeretet-munkát végeznek. Az árvaházunkban ma 87 árva gyermeket gondoznak. Ez az intézmény szeretetadományból él. Aggmenházak vannak Kolozsváron, Brassóban, ahol előregedett egyháztagok találnak szeretetteljes otthonra, két Szeretetházunk Kolozsváron és Brassóban, ahol gyermekeink tölthetik el meghitt környezetben az iskolai esztendőket.

A belmissziós munka

Az egyház belmissziói munkáit 1933 óta Missziói Tanács, de tulajdonképpen dr. Imre Lajos theológiai professzor vezeti, akinek bámulatos munkabírása és teljesítménye fonja szervesen össze azt a sok munkát, mely az egyházunk belmisszióját teszi. Ilyen a vasárnapi iskolai munka, mely a legnépesebb tömeget, kicsinyeinket gyűjti össze és ma összesen 18 ezer tagja van. Folyóirata a dr. Gönczy Lajos által szerkesztett „Én kicsinyeim”. A másik munkaág, az Ifjusági Keresztyén Egyesületek, majd a Leányszövetség munkaága, mellyel, azonban más író külön tanulmányban foglalkozik¹⁾ könyvünkön belül. Folyóiratuk az „Ifju Erdély”. Az egyházkerületi N ő s z ö v e t s é g megalósulása is a kolozsvári theológiáról indult el, ahol az Asszonyok Bibliakörében vetődött fel a gondolat az egyházkerület összes asszonyainak egységes munkába állítására és Makkai püspök teremtő ereje megszervezte a női munkát is Imre Lajossal együtt, úgyhogy ma mintegy 30.000 tagja van az egyházkerületi Nőszövetségnek, melynek élén

Vásárhelyi Jánosné püspökné áll. A Nőszövetség az egyház szegényeit segíti és az elmúlt évben több millió lej értékű segélyt osztott ki. Pályázatot hirdet az iskolás gyermekek között a magyar írás és olvasásból, ösztöndíjakat ad a jó tanulóknak, intézi az egyetemi hallgatók segélyezését. Hivatalos lapja a Maksay Albert theol. professzor által szerkesztett „Református Család”. A református Férfiszövetségek közvetlen feladata a gazdasági válságban, a társadalmi szervezetlenségben védőbástyája lenni a veszendő értékeinknek. A kerületi Férfiszövetség elnöke: dr. Bene Ferenc, tagjainak száma 6200. Lapja a dr. Tavasz Sándor szerkesztésében megjelenő „Kiáltó Szó”. A Férfiszövetségeink válhatnak azon talajjá, melyből népünk gazdasági megmentésére a legeredményesebb kísérletek történhetnek.

A kisebbségi református sajtó termékei közül az említett folyóiratokon kívül a következőket említhetjük: az egyházkerület hivatalos lapja: „Református Szemle”. (Szerk. dr. Tavasz S.) a „Református Ifjúság.” (Szerk. Pálffy Károly), a falusi ifjúság lapja, „Egyház és Misszió”. (Dr. Horváth Jenő szerk.), a külmiszió folyóirata. „Az Ut” (Dr. Imre Lajos szerk.), mely a tudományos teológiai kérdéseket öleli fel, a „Lelkipásztor”. (Kádár Géza szerk.), mely az igehirdetés számára ad segítséget.

A református írókat és művészeket akarja egy táborba tömöríteni a „Károli Gáspár Irodalmi Társaság”, mely 1929. őszén alakult Nagykárolyban. Tagjainak száma 600-ra tehető.

A külmisziós munka

Az egyház külmisziói munkája is önálló misziói területen: Mandzsuriában indulhatott meg Babos Sándor és felesége, Lőrincz Mária lelkész nő munkája révén, akik a misziói parancsnak Mandzsuria pogányai között akarnak eleget tenni. Isten azóta áldotta meg az erdélyi kisebbségi egyház belmisziói munkáit igazán, mióta a külmiszió ügyét is komolyan vette. Ez a tény, ez az isteni valóság leszereli lassan a külmiszió ellenségeit is.

Jelentős eseménye volt az erdélyi református életnek az új istentiszteleti rendtartás, mely egészen kálvini alapokra tért vissza és az egyházi fegyelmezés beindítása, melynek lelki alapját Imre Lajos dr. csodálatos mélységű könyve: „Az Ige és a fegyelem” adja meg.

*

Nagyon nagy vonásokban áll előttünk ezen sorokban az erdélyi református egyház élete, munkája, jelenlegi állapotrajza. Kaleidoszkopszerűen változnak a képek. És ezek között a változó képek között hatalmasan kiemelkedik a kereszt, ez a legnagyobb plusz jel, mely egyedül tud békét teremteni az Isten és ember, az ember és ember között. És ha ez a kereszt arra tanít, hogy a Biblia nem arra való, hogy a felekezetek egymás fejéhez vágják, hanem, hogy a szeretet parancsát tanulják meg belőle, egymás értékeinek feltárásával, ezen könyvön belül hadd jussunk el a B o c s k a y izenetéhez:

„Tiszteljük azt, ami a másé, de ami a mienk, azt ne hagyjuk elveszni.”

Déva, 1937, november 20.

A kisebbségi katolikus egyház

Irta: H e s z k e B é l a fg. tanár, Brassó

A világháboru után bekövetkezett változások az erdélyi magyarságot nemcsak a maga nemzeti egységében, hanem szűkebb, vallások köré csoportosult részleteiben is, új helyzet elé állította. Kétezer éves Egyházunk, amely nagy sorsváltozások hullámverését és viharát a maga egyetemes szervezetével és teológiájának transcendentális beállítottságával derekasan túlélte, a nagy háboru után beálló új helyzettel szemben is megmaradt a maga alapjain, mert nemzetfelettsége, egyetemesége s a szeretet törvényére fektetett életszemlélete olyan alapok voltak, amelyek fenntartották az erdélyi szórványok létét is.

Az erdélyi katolicizmus alapja Szent István uralkodásának idejére vezethető vissza. (1020) Ő alapította Szent Mihály tiszteletére Kolozsvárott a püspöki székhelyet, amelynek feje attól kezdve az „episcopus Ultrasyvanus”, majd a XIII. századtól kezdve az „episcopus Transylvanus” nevet viselte.

Erdélyben a katolicizmus olyan szervezetté fejlődött, amely egyedülálló az egész világon. A gyulafehérvári Latin Szerartásu Egyházmegyei Tanács (volt Státus) „sui generis” egyházmegyei intézmény. Benne az egybegyűlő egyháziak és világiak, a püspök (jelenleg a beteg ősz főpásztor: gróf Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök helyettese: dr. Vorbuchner Adolf tinini püspök) vezetése alatt és jóváhagyásával, intézik és vezetik az egyházmegye iskolai és vagyoni ügyeit. Az 1932. évig használatos Státus elnevezés abból az időből származik, amikor Erdély a magyar király főnnhatóságát elismerte. Az erről folyó tárgyalások alkalmából pártkülönség nélkül Erdély valamennyi katolikus képviselője érdekeik megvédésére gyűlésezett. Ezt a gyűlésezést nevezték „Státusnak”, amely később az egész önkormányzati intézményre átment. 1767-ben Mária Terézia fölállította a „catolica commisiót”, amely kivette a Státus kezéből az alapítványi és iskolai ügyeket. Azonban a hagyományszülte önkormányzatot nem tudták letörni. Hatáskör nélkül is rendesen összegyűlt és a sérelemért állhatatosan küldötte panaszleveleit. Lassanként jogait visszanyerte. A 48-as forradalom után a helytartóság megszüntette a régi állapotokat. 1860-ban visszaállították a catolica commisiót, amely 1867-ig vezette a Státus ügyeit. Ekkor Fogarassy Mihály püspök elnöklete alatt tartott katolikus gyűlés kérésére Ferencz József király megengedte, hogy a Státus ismét működésbe lépjen. Az építő munka eredményekben gazdag ideje következett. Majd a világháborut követő változások az egyházmegyei élet minden részletében nagy anyagi és szellemi eltolódásokat, a háboru előttihez képest lényegesen új helyzetet teremtettek, amely új és súlyos feladatok elé állította Erdély katolikus népét. Ez a nép, a többi népkisebbségekkel együtt, lojálisan igyekezett beleilleszkedni az új uralomba s a maga részéről mindent elkövetett, hogy az új viszonyok között, — vallásá-

nak, nyelvének és fajiságának megtagadása nélkül — hasznos és alkotó eleme legyen az új államnak. Az új hatalom intézkedései önvédelemre, ősi jogainak, intézményeinek védelmére kényszerítették katolikus népkisebbségünket, amely pedig ősi intézményeihez való ragaszkodásával nem előjogokat kívánt magának biztosítani, hanem egy tisztes multu, élni jogosult és élni akaró nép ösztönével létfeltételeinek ősi bástyáit védelmezte, érezve, hogy intézményeire mért minden csapás életének gyökérszárait vagdossa el. Háromszázéves multja erővel táplálta a jelen nehézségeinek a leküzdésére s a jövő alakítására. Az 1932. év új változásokat hozott.

Az Apostoli Szentszék és Románia között létesített egyezmény folytán az erdélyi római katolikus Státus többszázados multja lezáródott. Ezzel szemben az Egyezmény elismeri végleges jelleggel a Státusból átalakuló Egyházmegyei Tanács létjogosultságát. Elismeri továbbá a Státustól eddig is kezelt alapok vagyonállagának elvitathatatlan egyházi jellegét, amelyeket a törvény előtt a gyulafehérvári latin szertartású Ordinárius képvisel. Az egyezmény egyéb főbb elvei így összegezhetők: Az alapok a gyulafehérvári latin szertartású egyházmegye elidegeníthetetlen, osztatlan tulajdonát képezik. Az alapok vagyonának tulajdonjogát az eredeti telekkönyvi jogcímenek biztosítják, a gyulafehérvári püspök kezelési jogának a kitüntetésével. Az államot a vagyonkezeléssel szemben ellenőrzési jog illeti meg. Az alapok vagyona csak arra a célra használható, melyre rendelték. Az Egyházmegyei Tanácsot a püspökkel együtt a javak fölött, az alapok céljával egyező kereten belül s annak korlátai között, intézkedési jog illeti meg. Az Egyházmegyei Tanács határozatainak, intézkedéseinek érvényéhez az Ordinárius hozzájárulása szükséges. Viszont az Ordinárius kötve van ennek a vagyonnak a kezelésében s ezzel kapcsolatos egész fenti hatáskörében az Egyházmegyei Tanácshoz. Az Egyezményt a román állam részéről Pop Valér miniszter, a Szentszék részéről Pacelli bíboros államtitkár írta alá. Megkötése körül igen értékes szolgálatokat tett az Egyházmegyei Tanács világi elnöke: Dr. Gyárfás Elemér, szenátor. Az Egyezmény után az erdélyi katolicizmus az Egyházmegyei Tanács kebelében él, küzd az Egyház jogaiért, javaiért és feladataiért. Az új szervezeti formában az erdélyi katolicizmus a régi lelkületet kívánja megtartani: egyházhűséget, az összetartás, az önmegbecsülés, az áldozatkészség szellemét, az anyanyelvhez, a hitvallásos iskolához való rendületlen ragaszkodást. Tevékenysége kettős: a régi intézményeket akarja megtartani s az idők követelte újakat létesíteni. Az Egyházmegyei Tanács felismerve a jelen követelő szükségességét, amely népünkre irányítja aggódo tekintetünket, földművesiskolát létesített Radnóton és Kézdivásárhelyen. Ez az intézkedés életünk reális irányába eső építés. Kezdetre egy egyetemes tervnek. Hasonlóképpen a tanítóképzés nagyarányu fejlesztése is alapvető életigényeink felismeréséből származik. Elemi iskoláinkban a mult tanév folyamán 15 ezer gyermek tanult. Olyan sereg, amellyel egy nép ujjaszületését egy emberöltő alatt meg lehet valósí-

tani. Az Egyházmegyei Tanács pedig minden lehetőet megtesz, hogy a vajudó idők nehézségei ellenére, nagy céljainak eleget tegyen. Uj erőt ad neki a mostoha sors kényszere s a felhullámzó sok baj ösztönzi, hogy életét szociális tartalommal töltse meg és sorsközösségben élő testvéreit a haladás útjára vezesse az idők sodrában.

Az egyházmegyei Tanács szervezete

Az Egyházmegyei Tanács szervezete: A Tanács hatáskörét szervei: a közgyűlés és az igazgatótanács által gyakorolja. A közgyűlés elnöke a püspök. Tagjai: a) az egyházi rendből: 1. a székeskáptalan minden tényleges tagja, 2. az apátok és prépostok, 3. a kerületi főesperesek, 4. a zsinatbírák, 5. minden espereskerületből a papság egy képviselője, 6. a papnevelő intézetek tanárai, 7. szerzetesrendi főnökök. b) A világi részről: 1. a világi elnök, akit a közgyűlés 6 évre választ, (jelenleg: dr. Gyárfás Elemér szenátor), 2. az ítélőtáblák bírái, 3. minden vármegye legmagasabb rangú tisztviselője, 4. polgármesterek, 5. minden espereskerületből két tisztviselő, 6. egy világi képviselő minden egyházközségből, amelyben a hívek száma a filiákkal együtt a 3000-et meghaladja, 7. két képviselő minden egyházközségből, amely a filiákkal együtt 5000 hívőnél nagyobb, 8. három képviselő a kolozsvári egyházközségből, 9. az egyházmegyéhez tartozó egyetemi tanárok és az akadémiai jellegű iskolák tanárai, 10. azok a világiak, akik kápolnát és papot tartanak, 11. öt kiváló férfiú, akiket érdemeik elismeréseképpen a püspök hív meg, 12. az elemi iskolák hat választott képviselője, 13. a törvényhozó testületek tagjai, 14. az iskolák, internátusok, a Teréz árvaház és tanítóképzők igazgatói

Iskoláink

Iskoláink: Az Erdélyi Egyházmegyének a következő iskolái vannak: 8 fiuközépiskola (Gyulaféhérvár, Brassó, Kolozsvár, Csikszereda, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, Marosvásárhely), 12 leányközépiskola (Kolozsvár 2, Nagyszeben 4, Gyulaféhérvár, Brassó, Gyergyószentmiklós, Petrosény, Marosvásárhely, Szászrégen), 2 földművesiskola (Radnót, Kézdivásárhely), 183 elemi iskola. A fiú középiskolákba beirt tanulók száma az 1936—37. tanévben: 1478. A leány középiskolákba beirt tanulók száma: 1592. Az elemi iskolákba beirt tanulók száma: 15.518. Összesen tehát 18.588 tanuló. Tanerők száma: 282 tanár és tanárnő, 421 tanító és tanítónő. Összesen: 703 tanerő.

A vallásos, kulturális és társadalmi egyesületek

A vallásos, kulturális és társadalmi egyesületek: A XX. század hajnalán életerőre kapott magyar katolicizmus az egyesületi élet terén is szép eredményeket mutatott fel. A hatalomváltás azonban nagy zökkenőt jelentett az erdélyi egyesületek életében. A forradalom okozta kedélybeli lehangoltság és az egységes irányítás és sajtó hiánya (egyetlen katolikus sajtóorgánunk a Veress Ernő szerkesztésében megjelenő Erdélyi Tudósító volt, a melyet a hatóságok ez év elején megszüntettek) volt az egyesületi élet kialakulásának kerékkötője. Kezdetben csak helyi egyesületek próbálták folytatni a régi munkát az új világban. Az első országos jellegű megmozdulás Kolozsvárt történt. 1921-ben megalakul az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség. 1922-ben már hatóságilag elismert egyesületként működik. Első közlönye a „Katolikus Világ”, amely jelenleg a „Szent Kereszt Hadserege” elnevezés alatt működő, országosan beszerzett katolikus népi egyesületnek a sajtóorgánuma. A Népszövetség jelenlegi közlönye az „Apostol” (Kolozsvár. Szerkeszti P. Dobby József. S. J.) A Katolikus Népszövetség ma a legnagyobb katolikus szervezet Romániában. Székhelye Kolozsvár. (Str. Cogălniceanu No. 7.) Igazgatója: Ft. Bálint József,

aki nagy hozzáértéssel és fáradhatatlan munkával vezeti ezt az országos jellegű szervezetet, amelynek tagja lehet minden római katolikus vallású ember. Ha valamely községben a tagok száma meghaladja a 20-at, ott meg lehet alakítani a helyi tagozatot. Minden tagozatban alakulhatnak különböző feladatok végzésére szakosztályok. A Népszövetség évről-évre fejlődést mutató munkájának egyik legszebb eredménye és tanubizonyága volt az ez évben Brassóban megrendezett nagygyűlés, amely Erdély katolikus népének szilárd és határozott állásfoglalása volt a keresztényi világnézet és a szociális igazságosság mellett. A Katolikus Népszövetség jelenlegi tagozatainak száma: 257. Tagjainak száma 21.550. A tagozatok keretében működik: 76 városi és falusi legényegylet, 36 énekkar, 11 zenekar, 6 olvasóköri, 2 napközi otthon, 10 sportegyesület, 1 szegénygondozó, 1 pedagógiai, 1 orvosi, 1 főiskolás, 1 kulturális és 1 sajtószakosztály.

A népszövetségi szervezkedéssel egyidőben indult meg a női tábor szervezése is. 1921-ben alakult meg a Szociális Missziótársulat Romániai Országos Szervezete. Az Országos Szervezet keretében egyre szaporodó egyesületek és a kivülálló alakulatok összefogására való törekvés adja meg az ösztönzést a Katolikus Nőszövetség megalakulására. A Szociális Testvérek, akik egész életüket a szociális mozgalmaknak szentelik, áldásos munkát végeznek. Az ő érdemük, hogy manapság Erdély területén 42 Szociális Szervezet, 48 Leányklub és 45 Leányegyesület működik. Erdély katolikus népi tömegeit tömöríti öntudatot és hitéletet ápoló szervezeté a „Szent Kereszt Hadserege”. Közlönye a „Katolikus Világ”. Az Oltáregyesületek, Mária Kongregációk pedig a katolikus nőket és leányokat szervezik be, ápolják a hitbuzgalmi életet és önképzésre adnak alkalmat.

Az erdélyi katolicizmus vallhatja magáénak Románia egyetlen magyar nyelvű akadémikus szervezetét, az Erdélyi Katolikus Akadémiát. 1928-ban alakult a megszervezési munkáját a Népszövetség intézőbizottsága végezte. Az Akadémia Erdélyben élő írónk, tudósaink legjavát tömöríti szervezetbe, világnézeti alapon. Három szakosztálya van. (Tudományos, Szépirodalmi, Társadalomtudományi és publicisztikai.) Szakosztályi ülései az erdélyi magyar katolikus szellemi törekvéseknek magas színvonalu kiteljesedése. Kiadványai az erdélyi magyar tudományosságnak értékes megnyilatkozásai. Egyébként az Akadémia üléseinek helye, a kolozsvári Lyceum-könyvtár, — a melynek tudós igazgatója: dr. György Lajos — szintén az erdélyi katolicizmus egyik intézményeként sorolható fel, de áldásaiból minden magyar olvasó, valásfelekezetre való tekintet nélkül, részesülhet.

Az ugynevezett Szent Vince Konferencia (székhelye Kolozsvár), karitatív munkával foglalkozó katolikus szervezet. Főleg az egyetemi ifjuságot és a külvárosok népét segíti. A katolicizmus szociális ereje éppen egy ilyen egyesület keretében nyilvánulhat meg leginkább.

A kisebbségi katolicizmus sajtójáról beszélve, nem hallgathatjuk el bevezetésképpen egyik fájdmunkát: a hit és meggyőződés tüzei, az ujságok és folyóiratok, igen szétszórva, egységbe való tömörítés nélkül, lobbannak bele az erdélyi éjszakába. Hiányzik a Katolikus Sajtóközpont.

Van egy kéthetenként megjelenő egyesületi közlönyünk (Apostol, Kolozsvár) és számos folyóiratunk. (Erdélyi Iskola, Kolozsvár, Vasárnap, Arad. Hirnök, Kolozsvár. A Nap, Kolozsvár. Katolikus Világ, Kolozsvár. Jó Barát, Kolozsvár.) Ezek a sajtóorgánumok a mostoha idők ellenére, legjobb katolikus meggyőződésük szerint törekednek azzá lenni, amivé lenniök kell: arma veritatis, az igazság gyegvereivé.

A kisebbségi katolicizmus határmenti Egyházmegyéi

Rövid értekezésünk nem lenne teljes, ha nem emlékeznénk meg a határmenti vidékeken lévő Szatmár—váradí és temesvári Egyházmegyékről. Mindkettő, illetve a régi felosztás szerint három, jelentős kisebbségi katolikus tö-

megeket vall hívei gyanánt s Fiedler István szatmár-váradi püspök és dr. Pacha Ágoston temesvári püspök atyai vezetése alatt ugyancsak heroikus küzdelmet folytat fennmaradásáért és egyházunk építő munkája érdekében. A váradi püspökséget 1091-ben Szent László alapította. A hatalomváltás után a 170.000 lelket számláló egyházmegye híveiből csak 70.000 maradt az új Biharban. A csanádi egyházmegye a hatalomváltás után három részre szakadt. A Romániának eső résznek 160 plébániája van, 450.000 hívővel. A szatmári egyházmegyének szintén szétdarabolás volt a sorsa. Románia részén maradt 44 plébánia, 75.000 hívővel.

Egyházi rendek Erdélyben

Az erdélyi katolicizmus többszázados multja bőséges történelmi hagyománnyal teljes az egyházi rendeket illetőleg is. A franciskánusok (minoriták és ferencrendiek) 1278-ban, illetve 1314-ben jöttek Erdélybe. A konventuális minoriták 17 magyar kolostora közül 8 tartozik az erdélyi területekhez (Kézdivásárhely, Nagybánya, Arad, Lugos, Kolozsvár, Marosvásárhely, Firtos, Szilágysomlyó.) A ferencrendieknek nevezetesebb kolostoraik Székelyudvarhelyen, Miházán, Vajdahunyadon, Désen, Kolozsvárott, Szebenben, Medgyesen, Gyulafehérvárt, Brassóban, Szászsebesen, Szászvároson, Marosvásárhelyt, Tordán, Fogarason, Szamosujváron, Széken, Kőhalmon, Hátszegen és Segesváron vannak. A piarista rendet 1741-ben honosították Erdélyben. Önálló romániai rendtartománnyá 1925-ben szervezték. A legáltalánosabb, egész Erdélyre kiterjedő hatást a rend kolozsvári intézete érte el. Rendházakat találunk még a mai Erdélyben Temesváron. „Aki Erdély területét borító kulturális fővényt vizsgálgatja, a fővényben a kegyes tanítórend lábnyomaival lépten-nyomon találkozik.” A jezsuita rend is (1838-ban kezd ismét működni Erdélyben) önálló rendtartományként működik Erdélyben, jelenlegi főnöke Cernăuțiiban székel. A premontrei rend nyolc évszázados multa tekint vissza Erdélyben. 1923-ban nyert önálló működési felhatalmazást. Székhelye Nagyvárad.

*

Az erdélyi katolicizmus 900 éves. Kilencszáz év története hagyományt kristályosít ki az idő rohanó árából. A kultura alapja a hagyomány. A hagyomány alapja a szellemiekben gazdag mult. A mult pedig a jövő jelene...

A kisebbségi unitárius egyház

Irta: Ürmösi József püspöki titkár

Háromszázhetven éve él Erdély földjén. Itt született. Születésével a hitszabadság klasszikus földjévé tette Erdélyt azáltal, hogy Dávid Ferenc vallásalapítónk 1568-ban turdai-tordai országgyűlésen tartott beszédében azt mondta, hogy hitért, vallásért üldözni senkit sem szabad, mert Pál apostol szavai szerint „A hit Isten ajándéka”. Ennek a szabadelvű felfogásnak — mellyel a kis Erdély akkor az összes kulturállamokat megelőzte — lett az eredménye az országgyűlés azon határozata, hogy mindenki azt a vallást követheti, amelyik lelkiismeretével megegyezik.

A történelem tanítása szerint azonban minden szabadelvű mozgalom rövidéletű, mert igaz az evangélium mondása: „A világ inkább szereti a sötétséget, hogysen a világosságot.” Így volt ez a szép lendülettel indult unitárius vallással is. Nehéz, sulyos ellenségei támadtak egyházi és világi hatalom részéről egyaránt. Vallásalapítónkat Déva vára börtönébe zárták. A pásztor nélkül maradt nyáját igyekeztek megfélemlíteni és szétszórni s hogy egyházunk mégis fennmaradt, az az abban rejlő isteni erőnek tulajdonítható. Amint egyik unitárius himnuszunk szavai mondják: „Erős a nép, ha Isten vele, diadalmas a hit ereje.” 370 év alatt nagyon kevés esztendő t mondhatunk a nyugodt, békés fejlődhetés időszakának. De talán éppen a fennmaradásért és védelemért folytatott harc és küzdelem edzette meg elődeinket, őseinket és tartott fenn évszázadokon át, úgy, hogy ma is hálátelt lélekkel mondhatjuk el: „Megállt hitünk az egy Istenről, bár jött veszély ránk mindenfelől.”

Nehéz és sulyos megpróbáltatásban volt részünk mindjárt az impériumváltószakor, mai országunkba — Romániába — való átcsatolásor, azért, mert mig az elmúlt századok küzdelmeiben, a válságos helyzetek legnagyobb szükségeiben mindig akadt egy-egy nagy jóltevő, aki pénzét, vagyonát, egyházunk megmentésére hagyta, (Zsuki László, Augusztinovics Pál, Berde Mózes) s e vagyon jövedelméből egyházunkat, egyházközségeinket, közép- és elemi iskoláinkat fenntarthattuk, ezeknek tanárait és tanítóit fizethettük, addig az idők változásai és követelményei új országunk törvényhozását arra indította, hogy a törvény rendelkezései szerint birtokainkat (6 ezer kat. hold), más egyházak birtokaival együtt — a valóságos értéknél kevesebb összegért kisajátítsa. Minket érzékenyen érint azért, mert 90 százalékban népegyház vagyunk és segítségért — az amugy is küzdelmes életet élő — földműves népünkhöz kell folyamodnunk. Azonban Istenben vetett hittel és bizalommal éljük napi küzdelmes életünket, mint Jézus követői felvesszük az Ő igáját, követjük őt. Igyekezünk megtanulni tőle, hogy szelid és alázatos szívűek legyünk.

Elismerő köszönettel fogadjuk Románia államkormányzó hatalmának azon eljárását, hogy mint a magyar állam itteni örököse, tovább is folyósítja a törvény által biztosított államsegélyt az egyház központi tisztviselőinek, a teológiai tanároknak és papjainknak. Ez utóbbiaknak — sajnos — a többi felekezetek papjai fizetéséhez arányítva, nagyon csökkentett mértékben. Nem kapunk azonban semmi segélyt középiskoláink- s ezek tanárainak, felekezeti iskoláink- s ezek tanítóinak.

Egyházunk — az idők folyamán — az országhelyzetek változásai szerint, mindig a törvényesen bevett vallásfelekezetek közé tartozott. 1568-ban a tordai és 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlésen hozott törvény alapján Erdélyben, az 1848. évi pozsonyi országgyűlésen, továbbá az 1868. évi 53. t. c. értelmében Magyarországon a törvényesen bevett vallások közé soroztatott. Romániában a kultuszok általános szabályozására vonatkozó törvény 21. § e) pontja is, mint ilyent, elismerte.

Egyházunk szervezete

demokratikus alapon van felépítve. Van 113 önálló anyaegyházközségünk, ugyanannyi rendes lelkésszel, melyek 8 egyházkört alkotnak. Az egyházkör élén áll az esperes és két világi körü felügyelő gondnok. Az egyházkörök évenkénti közgyűlése választja meg az esperest 6 évre, a körü felügyelő gondnokokat élethossziglan és az egyházi Főtanácsba küldendő képviselőket megfelelő arányban.

Az egyház ügyeit és igazgatását felsőbb fokon

1. Az Egyházi Képviselő Tanács (E. K. T.) és 2. az Egyházi Főtanács végzi.

Az Egyházi Képviselő Tanács

a fennálló törvények keretében kormányozza az egyházat s intézkedik minden ügyben. Évenként az Egyházi Főtanácsnak beszámol. Van 27 tagja, üléseit havonként tartja.

Az Egyházi Főtanácsnak

mint az egyház legfőbb törvényhozó testületének, hatáskörébe tartoznak az összes egyh. törvényhozási-, közigazgatási és rendtartási ügyek. Rendes üléseit évenként egyszer tartja Kolozsvárt, szükség esetében rendkívülieg többször is.

Az egyházi főtanácstól némileg különbözik és négy évenként valamelyik egyházkör népesebb egyházközségében tartani szokott „Zsinati Főtanács”, melyen az új papok felszentelése, szükség esetén a püspök- és főgondnokok választása történik. Az egyház vezetői: Az egyház feje egyházi részről a püspök, jelenleg dr. Boros György. Világi részről a két főgondnok, jelenleg dr. Ferenczy Géza (a 2-ik tisztség lemondás folytán üresedésben). Egyházi főjegyző, kit a Főtanács választ és aki szükség esetén a püspököt helyettesíti, jelenleg dr. Varga Béla teol. akad. tanár. Egyházi közügyigazgató, kit a Főtanács választ az esperesek közül 5 évre s aki az egyházi törvények megtartására vigyáz, jelenleg Árkosi Tamás aranyostordaköri esperes, sinfavi lelkész. Egyházi titkár, aki az egyház összes hivatalos ügyeinek referense — előadója, jelenleg dr. Mikó Lőrincz. Püspöki titkár, aki a püspöki ügykörnek, a missziói és nevelési ügyeknek előadója, jelenleg Ürmösi József. Egyházi számvevő, aki az egyház pénzügyi és vagyoni ügyeinek előadója, jelenleg Lőrinczy Zoltán.

Nevelési intézmények

Egyházunk fenntart egy Teológiai Akadémiát, 5 rendes tanárral, két főgimnáziumot, Kolozsvárt és Székelykereszturon. Unitárius felekezeti iskolánk 33 egyházközségben van 50 tanerővel.

Egyházunk lélekszáma a legutóbbi számbavétel szerint: 72.363.

Egyháztársadalmi szervezetek

Egyházunk vezetősége már ezelőtt több mint egy félszázaddal felismerte az egyháztársadalmi szervezetekben rejlő nagy segítő erőt. 1884-ben dr. Boros György jelenlegi püspök, akkor teol. tanár indítványára megalakították a „Dávid Ferencz Egyletet”, mely alakulásától kezdve mind e mai napig buzgó tevékenységet fejt ki a vallás-erkölcsi élet ápolásában és terjesztésében. A D. F. Egyletnek van központi és vidéki szervezete. A központi szervezet Kolozsvárról irányítja az egyleti élet működését. Tiszteletbeli elnöke dr. Boros György püspök. Az elnök-állás üresedésben. Ügyveze-

tő alelnök dr. Varga Béla főjegyző, női alelnöke dr. Boros György-né. Kolozsvárt vallásos és tudományos felolvasásokat tart, műsoros estélyeket rendez, melyeket a közönség felekezeti különbség nélkül szép számmal látogat és pártol. Kiadja a havonként megjelenő „Unitárius Közlöny” c. keblbi lapot, melyet dr. Boros György alapított és indított meg 50 évvel ezelőtt. Ma Benczédi Pál kolozsvári vallásánár szerkeszti.

A Központi szervezettel kapcsolatban felmerült sokoldalú és megszaporodott munka szükségessé tette 1910 évben a „Dávid Ferenc Nőegylet” megalakítását, mely azóta igen hasznos és áldásos működést fejt ki. 1932-ig a D. F. Egylet keretében munkálkodott ekkor D. F. Unitárius Nők szövétsége címen önálló hatáskört kapott s a munkát megosztva párhuzamosan működik a D. F. Eglyettel. Elnöke Csifó Salamonné, alelnöke dr. Mikó Lőrinczné.

A D. F. Eglyetnek minden egyházközségben megvan az alakulata, a D. F. Eglyet, Unitárius Nőszövétség és D. F. Ifjúsági Eglyetek keretében. Ezek az egyesületek a falusi pap. papné, tanítók és énekevezérek vezetése, felügyelete s irányítása mellett az egyházközség valláserkölcsi életének ápolását, a kultura terjesztését munkálják. Vallásos estélyeket, összejöveleteket tartanak s évenként egy-két szinielőadással összekapcsolt ünnepséget rendeznek. Igen számos egyházközségben a D. F. Eglyet keretében dalárda van szervezve.

A vidéki szervezetek első fokon egyesülve vannak az illető egyházkör (esperesség) keretében és alkotják a megfelelő vidéki egyházköri Dávid Ferenc Eglyetet, mely évenként az egyházkör területén fekvő egyházközségeben sorrendben istentisztelettel összekötött műsoros közgyűléseket tart. Az egyházköri eglyet vezetősége évenként bekéri az egyházközségi eglyetektől az évi munkásságról szóló beszámolót és a központi eglyet vezetőségének felküldi.

A D. F. Eglyet keretéhez tartozik a D. F. Ifjúsági Kör.

Unitárius Irodalmi Társaság

Kizárólag az egyházi tudományos irodalom szolgálatában áll. Elősegíti az unitárius szellemi termékek megjelenését, könyvalakban való kiadását. Kiadja kéthavonként a „Keresztény Magvető” c. folyóiratot, melynek célja a tiszta keresztény theizmus magasztos eszméit a jelenkor különböző gondolatáramlatai közt fenntartani s emellett szolgálni azoknak az érdekeknek is, melyek az egyház s különösen az unitárius és más szabadelvű egyházak életére történelmi vagy gyakorlati szempontból vonatkoznak.

Az Unitárius Irodalmi Társaság igazgató elnöke dr. Ferenczy Géza egyh. főgondnok, ügyv. alelnöke és a Keresztény Magvető szerkesztője, Vári Albert teol. dékán.

Unitárius Lelkészkör

Alakult 1909-ben. Célja a lelkipásztori működés körébe eső gyakorlati és elméleti kérdések szakszerű és tudományos megvitatása, a lelkészek erkölcsi érdekeinek ápolása, a lelkészi kart egyetemlegesen érdeklő anyagi és szellemi ügyek bizalmas megbeszélése és érdekeik előmozdításának az egyházi főhatóságnál való kérelmezése. Továbbá a lelkészek között a barátságos és bizalmas kartársi szellem ápolása, erősítése. Kiadja az „Unitárius Szószék” című negyedévenként megjelenő folyóiratot Sigmond József székelyudvarhelyi lelkész szerkesztésében.

Sikeresebb munkálkodhatás céljából egyházkörönként „Vidéki Lelkészkörök” vannak alakítva. A Lelkészkör céljai megvalósítására évenként valamelyik vidéki egyházközségben több napos lelkészképző tanfolyamokat tart. Évi rendes közgyűlését Kolozsvárt tartja, az Egyházi Főtanácsí gyűlést megelőzőleg. Elnökét és tisztviselőit 3 évre választja. Jelenlegi elnöke Pál Dénes siménfalvi lelkész.

Unitárius Tanítók Egyesülete

Felekezeti tanítóinknak egyfelől a nevelésügy fejlesztése, másfelől anyagi és szellemi ügyeik megtárgyalása végett alakult egyesülete. Elnöke P a t a k f a l v y Z s i g m o n d kolozsvári ig. tanító. Gyűléseit a központban és vidéken tartja, szükség szerint.

Külföldi hitrokonainkkal való összeköttetés

Az unitárius hitelvek egyszerűsége és tiszta érthetősége folytán nemcsak Erdély bércei közt, hanem Angolországban és Amerikában is életre támadt. Igaz, csaknem egy századdal később. De közös volt az öröm és a boldogság, midőn a kölcsönös létezésről tudomást szereztek. Az 1860—1870-es években kezdődött meg a kapcsolat levélbeli érintkezés által angolorzági hitrokonainkkal. 1879-ben jött az első küldött hozzánk Angliából. Azóta szívélyes hitrokoni, testvéri viszony áll fenn az angliai, amerikai unitáriusokkal s általában minden ország szabadelvű keresztényeivel. Az unitárius és más szabadelvű keresztények konferenciáin egyházunk küldöttjei rendszerint részt vesznek.

*

Igy és ezek által igyekeznek a jelen helyzetben és viszonyok közt a kisebbségi Unitárius Egyház Istenországát — a szeretet és az embertestvériséget terjeszteni.

A romániai Zsinatpresbyteri Ágostai Hitvallásu Evangélikus Egyház

Irtá: N i k o d é m u s z K á r o l y fb. esperes

A trianoni békekötés után — nem számítva az Erdélyi Ágostai Hitvallásu Evangélikus Országos Egyház kötelékében élő szász és magyar nemzetiségű evangélikusokat, akik a reformáció kezdetétől fogva különálló egyházi szervezetekben éltek — a Magyarhoni Ágostai Hitvallásu Evangélikus Egyetemes Egyházból összesen 35 egyházközség került Románia fennhatósága alá — nagykiterjedésű szórványterületekkel és kereken mintegy 50 ezer evangélikus hívővel.

Ezek az egyházközségek egyrészt a Máramarossziget—Orsova között húzható vonal mentén fekszenek, másrészt Brassó környékén, a csángó magyarok által lakott szűk területen, — s a békekötés előtt két különböző egyházkerületnek (püspökségnek) öt különböző egyházmegyéjéhez (esperességéhez) tartoztak, amelyek — egy kivételével — maguk is nagy mértékben megcsonkítva kerültek Nagyrománia határai közé.

A Romániába került egyházközségek egyházmegyénként a következők:

I. Bányai Egyházkerület

a) Arad-Békési Egyházmegye: 1. Apatelek; 2. Arad; 3. Szemlak; 4. Ujvarsánd.

b) Bánsági Egyházmegye: 1. Liebling; 2. Lugos, 3. Orsova, 4. Resicabánya; 5. Stájerlak-Anina; 6. Temesbökény; 7. Temesvár; 8. Vukova; 9. Vársomlyó (Kissemlak); 10. Karánsebes; 11. Nándorhegy; 12. Birda.

c) Csanád-Csongrádi Egyházmegye: 1. Nagylak; 2. Nagyszentmiklós.

II. Tiszai Egyházkerület

a) Tiszavidéki Egyházmegye: 1. Máramarossziget; 2. Nagybánya; 3. Nagykároly; 4. Nagyvárad; 5. Szatmár.

b) Brassói Egyházmegye: 1. Apáca; 2. Bácsfalu; 3. Barcaufalu; 4. Brassó; 5. Csernátfalu; 6. Hosszufalu-Alszeg. 7. Hosszufalu-Fürészmező; 3. Krizba; 9. Püskerec; 10. Tatrang; 11. Türkös; 12. Zajzon.

Mivel a békekötés után valamennyi püspöki székhely, sőt egy kivételével valamennyi főesperesi állomás is a trianoni Magyarország területén maradt, — az átcsatolt egyházközségek máról holnapra nemcsak főhatóság nélkül, hanem a brassói egyházmegye kivételével egyuttal egyházi szervezet nélkül is maradtak, s az új haza határai között oldott kávé módjára állottak a rájuk váró feladatokkal szemben.

Nemcsak egyházi szervezetünk tépődött foszlányokká a békekötés következtében, hanem a határokon túl maradt mind a három theologiai akadémiánk, valamennyi középiskolánk és tanítóképző intézetünk, s ketű kivételével valamennyi hitvallásos elemi iskolánk és kiseddóvó intézetünk is Ott maradt a lelkészek Nyugdíjintézete, a szegény egyházakat istápoló Gyámintézet, a hasonló célt szolgáló Baldácsy-alap, a két egyházkerületnek, valamint az egytetemes egyháznak összes alapjai és alapítványai s végűl az evangélikus szellemi életet irányító Luther Társaság minden anyagi, erkölcsi és szellemi erőtartalékával egyűt

S hogy a felsorolt veszteségeink még nagyobbak és még nehezebben legyenek elviselhetők: a békekötés után megindult repatriálási áradat következtében városi gyülekezeteink hiveiknek vezető és teherbiró rétegét oly nagy mértékben elveszítették, hogy közülük három teljesen életképtelenné vált.

A veszteségek pótlására megindult a munka az egész vonalon.

Az egymáshoz közelebb eső egyházközségek egyházmegyékké verődnek össze, — s rögtön kezdeményező lépések történtek abban az irányban is, hogy a főhatóság nélkül maradt egyházközségek legalább egy átmeneti jellegű szövetségbe tömörüljenek.

A tervbe vett „Evangélikus Szövetség” azonban nem alakult meg. A trianoni békekötés végleges helyzetet teremtett, s végleges berendezkedésre volt szükség.

A kormány maga nemcsak akadályokat nem gördített a szervezkedés elé, hanem jóakarattal támogatta s készséggel megadta az engedélyt a szervezkedő és alkotmányozó zsinat megtartására.

A zsinat Kolozsvárt tartatott meg 1921. évi július 6-ától kezdődőleg, s résztvettek rajta az egyházi főhatóság nélkül maradt egyházak képviselőin kívül a kolozsvári evangélikus egyháznak s még egy néhány — a szász konsistoriális egyház kebelébe tartozó magyar egyházközségnek a képviselői is, — attól a vágytól vezéreltetve, hogy a szász egyházi közösségből kiválva, magyar testvéreikkel közös egyházi alakulatban küzdjék meg az idők megnehezeült járásával rájuk mért harcot.

A lendületes kezdet azonban hamar megakadt. A szász országos egyház természetsszerűleg hallani sem akart a felerészben német kolozsvári egyházközség elszakadásáról. A változó kormányval az illetékes minisztérium állásfoglalása is módosult, úgy, hogy a zsinat egész munkája hiábavalóvá vált.

A szervezkedést, — a szász országos egyházhoz tartozó gyülekezetek kikapcsolásával, — előről kellett kezdeni.

Az új zsinat — a „püspökség nélkül maradt” egyházakra korlátozódva — a brassómegyei Hosszufaluban tartatott meg, az 1922. évben. De akkorra már a szervezkedő egyházak közül egy néhány, (német, illetve tót anyanyelvű gyülekezet) jobbnak látta, ha a megalakulás nehézségeivel küzdő zsinatpresbiteri egyház helyett a rendezett viszonyok között élő és a kormány hathatósabb támogatásában részesülő szász országos egyházhoz csatlakozik; sőt néhány tiszta magyar egyházközség is, közöttük Brassó, Barcaufalu és Hosszufalu-Fűrészmező, — szembefordult az önállóan szervezkedő gyülekezetek nagy többségével és szerződéses kapcsolatba lépett a szász egyházzal, elismerve annak főhatóságát.

Ez a belső meghasonlás azonban nem lankasztotta az önálló egyházi alakulatért küzdők kitartását, s a szinte nyolc éven keresztül folytatott harc az 1926. évi karácsony napjára győzelemre vezetett. Az akkori vallásügyi miniszter 46440—1926. szám alatt december 22-én kelt rendeletében elismerte a zsinatpresbiteri evangélikus egyház különállását és megengedte szervezkedését.

A szervezkedő gyűlés 1927. évi április hó 3-án Aradon tartatott meg, ahol az egyhangu lelkesedéssel szuperintendenssé választott aradi lelkész, Frint Lajos, valamint a vagyonát és életét egyházáért áldozó hűséges munkatársa: Ambrózy Andor báró, a megalakult szuperintendencia első világi felügyelője, hivatalukba beiktattak és letették az esküt a kormány képviselőjének, Păclișeanu Zenobie államtitkárnak a kezébe.

Azt hittük, hogy egyházunknak és az államnak egymáshoz való viszonya ezzel véglegesen rendeztetett, s ezután teljes erővel foghatunk egyházunk belső kiépítéséhez. — Sajnos, nem így történt. Szuperintendenciánk az 1928. és 1929-ik években kapott ugyan adminisztrációs költségekre és a központi kormányzat személyi kiadásaira kielégítő államsegélyt, azonban az 1930-as állami költségvetésből már újból töröltetett és évről-évre megújított felterjesztéseink eredménytelenek maradtak. Sem a püspökséget megillető államsegélyt, sem zsinatpresbiteri egyházunknak a törvényhozás által való elismertetését nem sikerült kieszközölni.

Közjogi helyzetünknek ez a bizonytalansága volt az oka — legalább részben — annak is, hogy az alakulásban még résztvevő három tótnyelvű egyházközség — az apatelki, a temesbökényi és legutóbb a vukovai — féktelen külső izgatás következtében tőlünk elszakadt s a szász országos egyház kebelében alakult tót egyházmegyéhez csatlakozott.

Hogy tót anyanyelvű hittestvéreink tőlünk elszakadtak, hogy fajtestvéreikkel egyesüljenek, — azon nem csodálkozunk, s bár testvéri jóviszonyban éltünk velük, — távozásukat természetesnek tartjuk és éppen ezért nem fájlaljuk. — Annál jobban fáj azonban, hogy vannak zsinatpresbiteri egyházunk kötelékén kívül magyar evangélikus egyházak, amelyek nem csatlakozhattak hozzánk, bár lelkük elszakíthatatlanul hozzánk köti őket. — Fájdalmunk annál nagyobb, mert nem egy közülük teljesen elsorvadt, mások most vivják a kemény harcot a rájuk váró pusztulással.

Szervezkedésünk ügye mindaddig nem lesz befejezve, amíg lehetővé nem válik, hogy a magyar evangélikusok mind együtt legyenek a zsinatpresbiteri evangélikus egyházban élő többi magyar evangélikus testvéreinkkel.

Iskolaszervezés

De az ébredező élet nem merült ki a szervezkedésre irányuló mozgalomban, sőt nem is ott jelentkezett a legerőteljesebben.

Az egyházi élet elevenné vált az egész vonalon, különösen a brassói egyházmegyében, ahol a hívek nagyobb tömegekben és meglehetősen zárt egységben élnek.

A csángó nép földjén, — mivel a volt állami tanítók a békekötés előtt nem voltak hajlandók az új államhatalomnak hűségesküt tenni: az 1919. év őszén a megszűnés veszedelme fenyegeti a magyarnyelvű oktatást. A fenyegető veszedelmet azonban szinte máról-holnapra háritja el a brassómegyei gyülekezetek elhatározó fellépése, amellyel minden előkészület nélkül felállítják a két, három, négy tanerővel bíró iskolákat.

Mire a falevelek az 1919. év őszén lehullottak, a brassói egyházmegye 12 egyházközsége közül 11-ben megalakult, legalább egy tanerővel, az evangélikus magyar iskola, sőt a hosszufalu-alszegi egyházközség akkori lelkészének s egynehány világi vezető férfiúnak buzdítására ugyanezen év őszén megnyitotta öt tanerővel a hosszufalusi evangélikus fiu- és leány-polgári iskolát is, amely egy évtizeden keresztül — állandóan a legnehezebb körülmények között — hűségesen és nagy haszonnal teljesítette népnevelő hivatását a csángóság körében.

Felekezeti elemi iskoláinknak jórésze sajnos, még ily rövid ideig sem élt. Volt, amelyik már létesítésének esztendejében megszűnt, veleszületett gyengeség miatt; volt, amelyik egy-két évi küzdelem után bukott el. Volt, amelyiket az állami hatóság zárt be, — és volt, amelyiket belső egyenetlenség miatt önként adott fel az iskolafenntartó egyházközség.

Az új iskolák közül ma már csak három áll fenn: a brassói, a csernátfalusi és a hosszufalu-alszegi elemi iskola. A két első nyilvánossági joggal, az utóbbi csupán működési engedéllyel —, de a hosszufalu-alszegi egyház is éppen most fogott modern iskolaépület emeléséhez, abban a reményben, hogy áldozathozatalával szintén kivívja iskolája részére a nyilvánossági jogot.

Az új egyházi alakulat az erdélyi ref. egyházkerület testvéri támogatásával megoldotta a lelkészképzés feladatát is. Theológusaink a ko-

lozsvári református teológiai akadémián készülhetnek szent hivatásuk gyakorlására, hitelvi liturgikai tekintetben az evangélikus szellemű kiképzést az akadémia kiváló felkészültségű magántanára: J á r o s s y A n d o r kolozsvári evangélikus lelkész biztosítja.

Nyugdíjintézet — gyámintézet

Az egyházi szervezet kiépítésére s az iskolák megmentésére és állandósítására való törekvés kikerülhetetlenné tette a lelkészi és tanítói nyugdíjintézet létesítését.

Rövid előkészítés után a brassói egyházmegye 1926 év őszén elfogadta e sorok írója által készített tervezetet s megalapította a Romániai Zsinatpresbiteri Ág. Hitv. Ev. Egyház Segélyező Intézetét, amely három évi erőgyűjtés után 1929 év elején meg is kezdte a munkából kidőlt egyházi munkások, valamint a lelkész- és tanító-özvegyek segélydíjának fizetését. Nem nagy összegről, mindössze havi 800—1500 lejig terjedő segélyről volt szó az első időkben, de ez az összeg tíz esztendő alatt kétszeresére emelkedett.

Ha megemlítjük még, hogy a magyarországi evangélikus egyház birtokában maradt tanulmányi- és segély-alapok pótlására a korábban alig tengődő Erdélyi Evangélikus Gyámintézet D á v i d K á r o l y zajzoni lelkész, egyházkerületi tanügyi esperes és B á l i n t A n d r á s gyámintézeti világi elnök vezetése alatt ebben az időben új virágzásnak indult s a közép- és főiskolákon tanuló magyar evangélikus ifjuságnak tíz év alatt több mint 300.000 lej segélyt osztott szét, — körülbelül beszámoltunk mindazokról az alkotásokról, amelyeket fennmaradásának és felvirágzásának biztosítása érdekében termelt ki magából a maroknyi evangélikus nép élniakarása.

Hanyatlás és új lendület

Az első berendezkedést követő időben az alkotás láza alább hanyatlak. — Az akarás lendülete amugy is általában nagyobb volt, mint a mögötte álló anyagi erő, s így természetsszerűleg megállásnak, erőgyűjtésnek, átcsoportosításnak — sőt egy-egy helyt fájdalmas leépítésnek kellett bekövetkeznie.

Az 1928—29 évben kezdődő s a következő években fokozódó gazdasági-, pénz- és hitel-válság is megállást parancsolt, — annyal inkább, mert nem egy egyházközség igen érzékeny veszteséget szenvedett a sorozatos bankbukások következtében. — És megállást parancsolt a magyar kisebbséghez tartozó vasuti-, állami- és köztisztviselőknek tömeges elbocsátása is, ami a gazdasági válsággal szintén körülbelül egyidőben kezdődött s ami újból nem egy gyülekezetnek teherbírását állította súlyos próbára.

Hosszufalusi középiskolánk, amelyet nagy költségtöbblettel már korábban külön fiu- és leánygimnáziummá kellett szétválasztanunk — ekkor szűnt meg. Ekkor adta át felekezeti iskoláját az államnak, a terheket tovább nem bíró pürkereci és zajzoni egyház. Ekkor fejlesztette vissza két tanerős iskoláját teljesen osztatlan iskolává a nagyváradi, három tanerős iskoláját két tanerőssé a hosszufalu-alszegi egyház.

De ugyanekkor kezdődött el a fokozott belmissziói munka is. N ő e g y - l e t e k , g a z d a k ö r ö k , i f j u s á g i - é s l e á n y e g y e s ü l e t e k állanak elő, vagy fognak intenzív munkához; vasárnapi iskolák, vallásos esték, szeretetvendégségek, kulturális előadások gyűjtik az egyház köré a falvak és városok népét, társadalmi állásra való tekintet nélkül.

Az új lendületű egyházi munka számára hamarosan szűk lesz a tempom. Itt is, ott is k u l t u r h á z a k épülnek, amelyekben ősztől tavaszig komoly népnevelő munka folyik — Istennek nagyobb dicsőségére.

Ugyanigy megindult a munka a szórványokban élő evangélikus hívek összegyűjtésére és megszervezése érdekében.

Arad, Brassó, Nagyvárad és Temesvár a hozzájuk tartozó szórványterületeket már korábban rendszeres gondozásba vették. Most elhatározó lépés történt a régi Királyságban s elsősorban magában Bukarestben élő tekintélyes számú hiveinknek megszervezése érdekében. A kezdeményezés teljes sikerre vezetett. Bukarestben három év óta van magyar evangélikus egyház, van magyar evangélikus lelkész, van élénk egyházi élet. Van tehermentes telken saját imaháza és egy nemeslelkű özvegy kegyes adománya révén minden reménye megvan arra nézve, hogy közelebbről templom- és iskolaépítéshez is hozzáfoghat.

Az ország fővárosában történt alapvetés után a Prahova-völgyében, valamint az ország más gócpontjaiban élő magyar evangélikus hivek összegyűjtésére kerülhet sor, az idevonatkozó kezdő lépést éppen a f. évi egyházmegyei közgyűlés meg is tette már.

Az új, lendületes egyházépítő munkában jó példával jár elől agg főpásztorunk, aki korát meghaladó frissességgel reagál a kor sürgető szavára, — valamint Purgly László egyházkerületi felügyelő, aki báró Ambrózy Andor 1932. évben bekövetkezett elhunytával vette át a gyülekezetek közbizalmából a szuperintendencia kormányzását, s aki szóval és tettel, anyagi és erkölcsi támogatással ott van mindenütt, ahol a jószándéku erőfeszítéshez még valami lendület szükséges, hogy az áldozatos munka meginduljon.

De fontos szerep vár a magyar evangélikus nép körében végzendő építő munkában az egyházi sajtóra is, amely egy pár fiatal lelkész kezében máris tekintélyes olvasóközönségre tett szert s megteremtette a lehetőséget, hogy az „Evangélikus Élet” csakugyan ébresztője, sőt lassanként iránítója is lehessen az evangélikus egyházi életnek.

Az erdélyi zsidó kisebbségi egyház

Irta: Dr. Drechsler Miksa temesvári főrabbi

Életünk gyökere szint' olyan mély ebben a földben, ebben az Isten áldotta erdélyi humuszban, mint minden többi népeké, kik rajta élnek.

Erdélyi történetünk szálai századokra nyulnak vissza. A monda szerint már Xerxes perzsa király zsidóhitű katonái közül többen hazánk földjére vetődtek Ellenőrizhetetlen ez a híradás, de nem lehetetlen. Mert a zsidók akkor valóban a perzsa impérium alattvalói voltak. És mint harcosok a legjobbak hírében állottak!

Még valószínűbb amaz ősi nép-hagyomány, amit régi krónikások is megerősítenek, hogy Decebál a rómaiak elleni harcaiban, seregébe fogadott zsidó harcosokat, akik Jeruzsálem pusztulása után szerte szórva, siratták hazájuk vesztét. Ezek halálmegvetően harcoltak, amit Decebál azzal jutalmazott, hogy letelepítette őket Talmács vidékén és nekik adta a bányászat és aranymosás jogát.

A győzelmes római légiók soraiban is ott találjuk népünk száműzetett fiait, akik megtelepedvén Traján birodalmában, tovább folytatták a bányászatot az erdélyi hegyekben és meghonosították itt a szőlőtermelést is.

Sokáig alig hallunk valamit az erdélyi diaszpóráról. De a 16-ik század megélénkülő vallási élete kapcsán a történet levegőjébe kerül

az ő szerény, meghuzódottan élő, árva népegyéniségük is. Lelkük hatását benne érezzük a reformációban, a sajátos erdélyi szellem, a magasabb humanitás, a nagyobb türelmesség, a nagyobb látókörűség, a nagyobb okosság, a gondolkodó, elmélyülő, magára — szabadságára — tartó, kemény és állhatatos erdélyi jellem életbe kerülésében, a szombatosok vértanúságában, a minden erdélyi néptörzsek békés, meghitt együttélésében, mélyebb szellemi, meg vallási érdeklődésében, az emberibb erdélyi erkölcsiségben, a tisztultabb közéletben.

Klasszikus kifejezése ennek a fenkölt, humánus erdélyi szellemnek Bethlen Gábor fejedelemnek 1623. június 18-ikáról való kiváltság-levele, amelyen kifejti, hogy élete célja Erdély népét a termékeny béke és munka áldásaival az ősi nagy Dacia szintjére emelni — és ezért a zsidó polgárainak is szabad lakhatási és iparüzési jogot ad minden városban, szabad vallásgyakorlatot, a zsidó orvosoknak szabad gyakorlatot egész országában és ami a legszebb a közös nemesi levelünkben, hogy lelkére köti a hatóságoknak, miszerint az egyes zsidó ember vétségeiért a többieket nem lehet felelőssé tenni és nem szabad bántalmazni.

Ahogy az az egyszerű erdélyi magyar, román ember a bibliát áhitattal olvassa, hallgatja, értelmezi, igazságait sóvárogja, szépségeit átéli, meg parancsait nagy tisztességgel követi, van abban valami jellegzetesen erdélyi-szellemi komolyság, meg ó-szövetségi fenség, áhitatot keltő, tiszteletet parancsoló fönség.

És mi magunkra ismerünk, a mi lelkünk hatására, ebben a komoly erkölcsi, emelkedett, elhatározott, szinte vallási áhitattól eltelt, meg vitt élet-stilusba. Nem tudok az angolon kívül más földet, mely annyira magába fogadta annak az ó-testamentumi léleknek, nyelvnek, képes szónak magvait, mely annyira át volna itatva a legnemesebb vallási hagyományoktól, ideáloktól, mint Erdély földje. És abból a nagy tiszteletből meg csodálatból, a melyet tápláltak a tisztult vallás erdélyi harcossai, — a biblia nagy küzdői, Mózes meg Józsuá irányában, akik erős kézzel vezették népüket ezer veszély közepette, Dávid király, a nagy zsoltáros irányában, akinek minden szomorúságában van egy vigasztaló, fölemelő nagy szava az emberhez, jutott némi rokonszenv, meg irgalom az ó-testamentum népe, köztük élő mártir-fiai is.

Ezek a fenkölt tradíciók ma is békességes, türelmes, megértő együttélésre parancsolják Erdély népeit.

És ennek az emelkedett közszellemnek az ápolásában, elől akar járni az erdélyi zsidó egyház.

Politikai magatartásában az erdélyi zsidó embert meg a mi egész egyházunkat a föltétlen lojalitás vezérli. Az államnak, amelynek polgára, azé az ő minden szeretete, hűsége, munkája, áldozókészsége. A mit Jeremiás próféta lelkére kötött a babiloni fogságba menő hiveinek: „És munkáljátok az ország javát, amelyben éltek”, hiven tartjuk itt is, mint mindenütt, ahol szabad polgárokként élünk adatik. És aki meg tudja különböztetni a hangos, szenvedélyes, kötekedő nacio-

nalizmust — a csendben munkáló, nemes tettekben megéledő, áldozatos honszerelemtől, — az megbecsüli a zsidóság patriotizmusát is.

Hogy a felnőttek nemzedéke, ez a nagy többségében magyar anyanyelvű, magyar iskolát járt, magyar kulturában nevelkedett, szabadelvű magyar ideálokra magasra nőtt népréteg — benne él tovább is ebben az ő felejthetetlen szép világában; hogy csunyanak, nemtelennek érzi követ dobni a kutba, a melynek vizét ittuk, ki merné érte megróni, ki tudná rosszallani az ő hűségét, mely a legszentebb emberi érzelemből, a hála isteni ajándékából fakad?

A szeretetnek nincsenek határai, nincsenek országai. Az ő világa a végtelenség. És aki ember, élő, érző, jóindulatu ember, az tudja, hogy nem gyöngül bennünk az édes anyánk iránt táplált szerelmünk azzal, hogy apánkat is ugyanolyan nagyon szeretjük. Ellenkezőleg, mint a kut vize, amelyből minél többet meritünk, annál frisebb, annál éltetőbb, olyan a szeretetünk is. Minél inkább használjuk, annál gazdagabban fakad bennünk. A szeretetből ki nem fogy a lélek sohasem.

És e szent érzelmeivel tökéletes harmoniában él benne — a maga népe és annak nagy hagyományai iránt való szent elkötelezettsége.

Az erdélyi zsidóság — az ősi vallásosságnak, az ősi tudománynak — erős vára; a népi erényeknek, dicső tradícióknak — hűséges őre és fentartója. Az orthodoxiához tartozó keleti tömegek, akik részint még népéletet élnek, épügy, mint a nyugati irányzat kisebb számu követői is.

A zsidó egyház szervezetének

fundamentális szerve: a község. Az gondoskodik a hivek vallási igényeinek kielégítéséről, a nép ünnepi óráiról, ünnepelő napjairól, az ifjuság vallási neveléséről és ha módjában — iskolájáról; a szegények, az aggok, özvegyek és árvák ellátásáról, a betegek orvosáról és gyógyszeréről, napközi otthonok fenntartásáról, diák-segélyezésről, tanonc-nevelésről. És minden hitközség részt kér ma a szentföld felépítésének történelmi művéből.

Ami a községek egyéni életén felül való szervezet van: az orthodox községek országos irodája, az occidentális községek szövetsége, a Consiliul Superior, az mind az adott viszonyok közepe inkább csak reprezentatív életű.

Mindenkit kielégítő pozitív munkát bajos végezniök; de tőlük várnók, hogy közös erővel megteremtsék tanítóképzőket, fenntartani segítsék a nagyobb körök céljait szolgáló kolozsvári, nagyváradi és szatmári kórházainkat; a nagyváradi és kolozsvári középiskoláinkat; harminc elemi iskolánk közül legalább azoknak a felét, amelyek támogatásra szorulnak.

Az erdélyi zsidóság kulturamunkája talán még nem áll egy szinten sem a tehetséges székely és román nép termékeny kulturtevékenységével, sem pedig a más művelt országok zsidóságának magas teljesítményeivel. Inkább fenntartó, mint teremtő eleme a kulturának.

Bizonyára a politikai átalakulással együtt járó nyelvi nehézségek is akadályozzák a teljesség kifejlését és eltart meg egy ideig, míg ebből a riadtságából ismét a teremtő élet útjára talál.

Az egyházi irodalomnak, tudománynak neves művelői állanak az erdélyi községek élén: teológusok, filológusok, történészek.

Pótolhatatlan nagy vesztesége az erdélyi zsidó irodalomnak, vallástudo-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mánynak és egész egyházi közéletünknek: K e c s k e m é t i L i p ó t halála. Fejedelem volt ő a szellem világában. A magyar nyelvnek nagy-nagy művésze, a zsidó vallási életnek megésményítője, az igazságosságában boldoguló világ hívője, bűvös szavu prófétája.

Az erdélyi zsidó kisebbség erős küzdelmet viv az életért; de magasan tartja őt az ő öntudata, az ő hite, az örök isteni igazságban és az emberi jó-érzésben való hite.

És ez a nagy erkölcsi erő erős pillére az állam életének is.